

Usnjarstvo na Loškem

Izvleček

V prispevku je opisana kratka zgodovina krznarske in usnjarske dejavnosti na Loškem, od njenih prvih omemb leta 1263, kjer se kot meščan v Škofji Loki omenja krznar Cubelin. Krznarji so 1459 ustanovili svoj ceh, istega leta so cehovske pravice dobili še čevljarji, ki so bili obenem tudi usnjarji. Okoli leta 1768 so se loški usnjarji ločili od čevljarjev in ustanovili svoj ceh, pod varstvom sv. Frančiška. Konec 19. stoletja naštejemo na Loškem petnajst usnjarn in eno irharsko delavnico, krznarji pa se takrat v virih ne omenjajo več. V prvi polovici 20. stoletja je delovalo še dvanajst usnjarskih delavnic in ena irharna v Železnikih. Od konca leta 1945 do nacionalizacije leta 1946 in 1948 je obratovala le še usnjarna Antona Šubica v Škofji Loki in Dermotova v Železnikih, ki je postala državno podjetje – Usnjarna Železniki. Z njenim zaprtjem (1962) se je usnjarska tradicija na Loškem končala.

Abstract

The leather industry in the Loka area

The contribution describes the short history of furriery and tanning activities in the Loka area from their first mention in 1263, in which the furrier Cubelin is noted as a citizen of Škofja Loka. Furriers founded their own guild in 1459, the same year that cobblers who were also tanners obtained guild rights. Around 1768, Loka tanners separated from cobblers and founded their own guild, under the patronage of St. Francis. At the end of the 19th century there were fifteen tanneries and one tawery in Loka, and furriers are at that time no longer mentioned in sources. In the first half of the 20th century, 12 tanneries and one tawery still operated in Železniki. At the end of 1945 until nationalisation in 1946 and 1948, only the Anton Šubic tannery in Škofja Loka and Dermota tannery in Železniki were still operating. The latter became a state company – Usnjarna Železniki. The leather making tradition in the Loka area ended with its closure in 1962

Loško gospostvo, kot poimenujemo nekdanjo zemljiško posest škofov iz bavarskega Freisinga s središčem v Škofji Loki, se je razprostiralo v zahodnem delu slovenskega predalpskega sveta, v porečju Poljanske in Selške Sore. Reki, ki prečkata to ozemlje nekako v smeri zahod–vzhod, sta s svojima dolinama že od nekdaj povezovali Gorenjsko s Primorsko, ali še širše, vzhodnoalpski prostor s Furlanijo in Italijo.

V Škofji Loki, živahnem trgovskem in obrtniškem središču, se že leta 1263 kot loški meščan omenja krznar Cubelin, v urbarjih iz leta 1291 krznar Peter in iz leta 1318 krznar Haincz.¹ Krznarji so leta 1459 ustanovili svoj ceh. Istega leta je škof Janez podelil cehovske pravice še čevljarjem,² ki so bili obenem tudi usnjarji, saj so sami strojili usnje, iz katerega so šivali obuvala.³ Pogoji za sprejem so bili zakonsko rojstvo, loško meščanstvo in opravljen mojstrski izpit. Pristojbina je za sinove ali zete mojstrov znašala 4 šilinge in 1 funt voska, za druge 60 šilingov in funt voska.⁴

A že tedaj je prihajalo do nesoglasij med podeželskimi in mestnimi čevljarji oziroma usnjarji. Zato je loški oskrbnik Turn leta 1499 odredil, da sta lahko v vsaki dolini le po dva čevljarja (v Žireh, Poljanah, Selcah in Sorici), skupaj torej štirje. Ti so lahko čevlje le šivali, niso pa smeli zanje strojiti usnja. Podložniki niso bili zadovoljni s to odločitvijo, saj štirje čevljarji niso zmogli sešiti toliko obuval, kot bi bilo potrebno. Na podeželju so takrat kmetje še sami strojili kože doma

Strgala za strojenje kož, nahajališče stolp na Kranclju (nad Loškim gradom v Škofji Loki), 12. do 15. stoletje. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

1 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 57.

2 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 111.

3 Otorepec, Doneski h gospodarski zgodovini Kamnika do 16. stoletja, str. 50.

4 Andrejka, *Škofjeloški cehi*, str. 20.

zaklanih živali. Menili so, da je doma strojeno usnje kakovostnejše, saj naj bi mestni čevljarji oziroma usnjarji »na hitro roko strojili kože«, da bi jih prodali na letnih sejmihi po Krasu, Furlaniji in v Istri.⁵

Omejitve pa niso ustavile rasti podeželske obrti, zato je freisinški škof leta 1659 odločil, naj bodo v ceh sprejeti še podeželski mojstri, ki živijo 1 miljo od mesta Škofje Loke.⁶ V urbarju čevljarkega ceha najdemo podatek, da so v ceh sprejeti štiri usnjarje iz Puštala, mojstre iz Virmaš in Stare Loke itd.⁷ Okoli leta 1768 so se loški usnjarji ločili od čevljarjev in ustanovili svoj ceh, pod varstvom sv. Frančiška.⁸

Na Loškem je bilo v 18. stoletju skupaj devetnajst usnjarn, osem krznarn in ena likalnica irhovine. Obrtniki v Škofji Loki so bili hišni lastniki, razen enega krznarja, ki je prihajal iz gostaških vrst. Na podeželju pa so bili vsi, razen enega, iz vrst kajzarjev.⁹ Konec 19. stoletja (1880) je bilo po statističnih podatkih dunajske centralne komisije na Loškem 15 strojarn in ena irharska delavnica.¹⁰ Konec 19. stoletja na Loškem ne zaznamo več krznarjev. V prvi polovici 20. stoletja je bilo na Loškem še dvanajst usnjarskih delavnic – dve v Škofji Loki,¹¹ šest v Poljanski dolini¹² in štiri na Selškem. V začetku 20. stoletja je v Železnikih delovala še irharna.¹³

Pregled števila krznarskih, usnjarskih in irharskih delavnic na Loškem, od sredine 18. do sredine 20. stoletja:

	Škofja Loka		Loško podeželje			Skupaj na Loškem		
	Krznarji	Usnjarji	Krznarji	Usnjarji	Irharji	Krznarji	Usnjarji	Irharji
Sredina 18. stoletja	7	6	1	13	1	8	19	1
Leto 1880		4		11	1		15	1
Prva pol. 20. stoletja		2		10	1		12	1

5 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 121.

6 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 217.

7 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 275.

8 Gorišek, Usnjarska obrt v Škofji Loki, str. 165.

9 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 271, 281, 284.

10 Sterle, Občina Škofja Loka, str. 79–80.

11 F. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki I*, str. 73, (strojar Mihael Krašovec, Fužinsko predmestje); F. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 100 (po Janezu Kraševcu usnjarsko obrt deduje pastorek Anton Šubic, Spodnji trg 12).

12 ZAL-ŠKL, ŠKL 379, Zadruga rokodelskih in dopuščenih obratov v Žireh, t. e. 1, 2, (Matija Dolenc, Stara vas; Anton Leskovec, Osojnica; Anton Grom, Stara vas; Milan Dolenc, Stara vas; Ivan Leskovec, Podklanec; Tomaž Šorl, Selo).

13 Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 169 (Jakob Dermota, pri Dermotu; Josip Demšar, pri Blašk; Jožef Lavtar, pri Žabničar, vsi iz Železnikov, in Franc Kržišnik, pri Leddar iz Selc. V Železnikih je deloval še irhar Josip Košmelj, pri Bajserber).

Od konca leta 1945 do nacionalizacije leta 1946 in 1948 sta obratovali še usnjarna Antona Šubica v Škofji Loki in Dermotova v Železnikih, ki je postala državno podjetje.¹⁴ Po njenem zaprtju (1962) se je usnjarska tradicija na Loškem končala.

Na terenu, v literaturi in virih sem dobila še nekaj podatkov o usnjarski delavnici Antona Šubica v Škofji Loki, Strojarni in usnjarni v Žireh ter Dermotovi in Demšarjevi usnjarni v Železnikih, zato jih bom v nadaljevanju natančneje predstavila.

Usnjarska delavnica Antona Šubica v Škofji Loki, pri Krašovcih

Anton Šubic st. je leta 1886 kupil hišo na Spodnjem trgu 18 v Škofji Loki, kjer si je uredil usnjarsko delavnico. Usnjarstva se je izučil pri mojstru Klobovsu v Poljanah, ki je strojil tudi mehove.¹⁵ Z ženo Terezijo sta imela sina Antona ml. (1894–1973). Po moževi smrti (okoli leta 1898) se je Terezija še dvakrat poročila, tretjič s usnjarem Ivanom Kraševcem, ki je imel svojo usnjarno na Spodnjem trgu 12. Anton ml. se je usnjarstva izučil pri svojem očimu, po katerem je tudi podedoval delavnico, ki jo je vodil vse do leta 1947, ko so jo nacionalizirali, orodje pa

prepeljali v nacionalizirano Dermotovo usnjarno v Železnikih.

Od mesarjev in kmetov je Anton Šubic odkupoval goveje in telečje kože in kože drobnice (ovac in koz), svinjske kože pa je prodajal v Knafličevo tovarno usnja v Kamniku. Iz govejih kož je strojil usnje za podplate in vrhnje dele čevljev, za katere so uporabljali tudi telečje usnje. Usnje drobnice so potrebovali za notranje dele čevljev.

Za bivalno hišo na Spodnjem trgu 12 je bila delavnica. V pritličju so bile apnene jame in jame za namakanje ter strojenje kož. Preden so kože namočili v strojilne jame, so jim na posebnih lesenih panjih z noži odstranili dlako, maščobo in ostanke mesa ter jih na cepilnem stroju še stanjšali, da je bila koža povsod enako debela. V prvem nadstropju je bila sušilnica za

Usnjarna Antona Šubica ml. (1894–1973) na Spodnjem trgu 12 v Škofji Loki. (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

14 ZAL-ŠKL, ŠKL 12, Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, t. e. 25, a. e. 1047, 1054.

15 F. Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II*, str. 104, 100.

usnje, s sušilno napravo (velike vroče cevi). V nadaljevanju sušilnice je bila delavnica z marmorno mizo, na kateri so strojeno usnje gladili in podplatno usnje še dodatno stiskali v *valcmašini*. V delavnici so imeli tudi mlin za mletje lubja, ki se je uporabljalo za strojenje kož (tanin). Ko je bilo lubje že izčrpano, so ga pobrali iz strojilnih jam in ga pri Fužinskem studencu posušili na prostem. Suhega so shranjevali doma, v *šupi*, ter z njim kurili peč za sušenje usnja, in štedilnik, na katerem so kuhali hrano. Ob Selški Sori, nasproti kašče, ob nekdanjih t. i. Čevljarskih mestnih vratcih, so imeli t. i. mlin, v katerem so spirali kože.¹⁶ Ta mlin oziroma stope so bile prvič omenjene že leta 1560, bile so v lasti mestnih čevljarjev in usnjarjev. V stopah so lubje trli v čreslovino. Zadnji cehovski delničar in lastnik je bil Anton Šubic.¹⁷

Doma so imeli poleg usnjarne tudi trgovino z usnjem in čevljarskimi potrebščinami. Tam sta največkrat prodajali mama Frančiška, roj. Hartman (1900–1987), Španova s Suhe, in sestrična Olga Šubic. Pred 2. svetovno vojno je pri prodaji pomagala tudi domača hči Frančiška (roj. 1922). K njim so prihajali kupovat čevljarji iz Škofje Loke, Žirov, Poljanske doline, Žabnice, medvoškega konca in drugod. Poleg domačega usnja, iz katerega so šivali le težke delavske škornje in čevlje, so za boljše čevlje prodajali tudi boks, semiš in ševró. Te vrste usnja so kupovali pri ljubljanskih trgovcih Čekada in Pečenko, ki sta imela trgovini z usnjem na Trubarjevi cesti. Pri njima sta kupovala usnje tudi izdelovalca torb Porenta in Kajzer iz Sv. Duha. Usnje so z vozom vozili prodajat tudi na sejme v Žiri, Poljane, Kranj in Selško dolino.

V delavnici so bili poleg mojstra še štirje delavci (vajenci in pomočniki). Delali so od 6. ure zjutraj do 12. ure, ko je sledila ura odmora za kosilo. Z delom so nadaljevali do 17. ali 18. ure. Delali so tudi ob sobotah, ob nedeljah, cerkvenih in državnih praznikih pa so imeli prosto. Pomočniki in vajenci so, dokler se niso poročili, spali in jedli kar z domačo družino. Poleg delavnice je bila soba s štirimi posteljami, omaro za obleko ter mizo s stoli. Pred vojno so že postavili angleško stranišče. Perilo jim je prala dekla, prav tako jim je pospravljala sobo. Zajtrk, malico, kosilo in večerjo so jedli z družino pri skupni mizi. Za kosilo je bila vsak dan (razen ob petkih) goveja juha. Zraven so postregli še krompir, makarone z mesom, golaž, polento, telečjo obaro, ajdove žgance s kislo repo ali zeljem, koline ... Ob petkih je bila na mizi vedno *suha župa*, tj. *ješprenova* juha, po njej pa so dobili še palačinke ali *šmorn* (praženec). Gospodinja je za veliko noč in božič vajencem in pomočnikom podarila velik kos potice in šunke. V soboto po *žegnjanju* so vsi skupaj pojedli *žegen*. Na velikonočno nedeljo je bilo na mizi praznično kosilo: goveja juha, *tenstan* krompir, svinjska pečenka, *pohan* piščanec in solata.¹⁸

16 Jožica Košenina, Škofja Loka.

17 F. Štukl, Prispevki k privatni proizvodnji v Škofji Loki od cehov do leta 1941, str. 32.

18 Jožica Košenina, Škofja Loka.

Strojarna in usnjarna v Žireh, družba z omejeno zavezo

Močno razvita čevljarška obrt v Žireh je za svoj obstoj in razvoj potrebovala kakovostno strojeno usnje. Zato je bila 6. 6. 1920 ustanovljena Strojarna in usnjarna Žiri kot družba z omejeno zavezo. V notarskem zapisu piše, da so »predmet družbenega podjetja kupovanje in prodajanje surovih kož vsake vrste in njih izdelovanje ter kupovanje in prodaja vseh takih izdelkov; nadalje naprava svojih lastnih zgradb in delavnic in sploh pospeševanja in obrat vseh v to stroko spadajočih panog«. V osnovno glavnico družbe, ki je znašala 215.000 K (kron), so vložili Čevljarška zadruga na Dobračevi in osemnajst posameznikov.¹⁹ Iz zapisnika usnjarne, napisanega leta 1923, izvemo, da so bili delničarji žirovski čevljarji, dva usnjarka in pravnik.²⁰ Delničar usnjak Anton Grom je bil tudi delovodja v usnjarni. Deleži so se v delniški družbi seveda spreminjali, ob razpustitvi usnjarne naj bi bilo osem deležev v rokah čevljarške družine Antona Gantarja, štirje so bili v lasti čevljarja Ivana Zajca, dva je imel čevljar Anton Anzelm in enega Vrabec.

Usnjarna je stala ob potoku Račeva, elektriko je dobivala iz javnega električnega omrežja. Sámó stavbo so trikrat dozidali. Za zadnjo dozidavo so ohranjeni tudi načrti iz leta 1930, z delom naj bi končali okoli leta 1937. V pritličju so kože čistili, namakali v apnenih jamah, odstranjevali dlako in maščobo, cepili in na koncu strojili. V nadstropju so bili zunanja in notranja sušilnica za usnje ter prostori, v katerih so usnje še valjali, gladili, mastili in barvali. Tu so usnje tudi skladiščili.²¹

V letih 1939 in 1940 je v usnjarni delalo deset ljudi.²² Leta 1941 so jo prevzeli Nemci in jo preimenovali v Ledergerberei G. m. b. H. Sairach. V istem letu so vsak mesec predelali povprečno 1500 kg govejih kož za podplate ter 150 kg telečjih in 403 kg govejih kož za vrhnje usnje. Delo v usnjarni se je končalo leta 1944.²³ Precej strojev in usnja so Nemci odpeljali. Po vojni so usnjarno preuredili v vajeniško šolo za čevljarje. Stroje in material, ki so še ostali v usnjarni, so odpeljali v Kranj in na Štajersko. Po spominu starejšega občana so v njej izdelovali kakovostno usnje.²⁴ Danes stavbe ni več.

Demšarjeva usnjarna v Železnikih

Demšarjeva usnjarska delavnica je stala nasproti cerkve v Železnikih. Voden jo je Blaž Demšar, roj. 1795, zato se je po domače reklo pri Blažku. Z usnjarsko obrtjo je nadaljeval sin Janez Demšar (1825–1874), po njem jo je prevzel sin Janez ml. (1857–1889). Usnjarna je po smrti Janeza ml. na tem mestu prenehala delovati.

19 ZAL-ŠKL, ŠKL 299, Notariat Škofja Loka, 1856–1926, t. e. 95.

20 ZAL-ŠKL, ŠKL 294, Strojarna in usnjarna Žiri, 1921–1942, t. e. 1.

21 Arhiv družine Gantar, Žiri.

22 ARS, AS 448, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo, fasc. 289.

23 ZAL-ŠKL, ŠKL 294, Strojarna in usnjarna Žiri, t. e. 1.

24 Zasebni arhiv Marjana Gantarja, Ljubljana.

Terilnica lubja na Kovniku ob reki Sori, zgrajena okoli leta 1906. Pred leseno zgradbo je zloženo lubje, pripravljeno za obdelavo v terilnici. *(v zasebni lasti)*

Usnjarsko tradicijo je nadaljeval Janezov mlajši brat Jožef Demšar (1868–1943), ki se je usnjarstva izučil doma, kot pomočnik pa je znanje nabiral še na Koroškem in v Zgornji Avstriji. Leta 1900 je na Češnjici 36 postavil novo usnjarsko delavnico, stala je zunaj naselja, ob reki Sori. Devet let pozneje je v bližini zgradil še stanovanjsko hišo (Češnjica 1) in gospodarsko poslopje, v katerem sta bila skladišče in trgovina z usnjem. Po domače se je tu še vedno reklo pri Blažku.²⁵

Leta 1905/06 je na Kovniku zgradil terilnico lubja,²⁶ ki jo je poganjala vodna moč Sore. Lubje, ki ga je mletl v njej, so dobavljali okoliški kmetje. Viške čreslovine je prodajal kemičnim tovarnam doma in na tujem. Dobiček od trgovine s čreslom je bil vse večji, zato je zgradil še skladišče in terilnico na električni pogon, in sicer ob industrijskem tiru na Trati pri Škofji Loki (1928), ki je od Češnjice oddaljena le 19 km. Sem so mu dovažali lubje z vse Gorenjske.

Kot umen gospodar je vlagal tudi v posodobitev proizvodnje. Tako je leta 1940 imel stroj za struženje mokrih in suhih kož, stroj za cepljenje in glajenje kož ter sode za pranje, strojenje in maščenje kož. Sušilnico in stroj za valjanje podplatov je imel že kupljena, a tega leta še nista delovala.

Izdelovali so rjavo in črno zgornje usnje, podplatno usnje, rjavo formatizirano usnje za pogonska jermena in sedlarsko usnje. Ovčje kože so strojili za podloge. Kože so kupovali v okolici in tudi zunaj Slovenije.²⁷

25 Jože Demšar, Železniki.

26 ZAL-ŠKL, ŠKL 13, Sresko načelstvo Škofja Loka s predniki, t. e. 7, vodnopравни spis šte. 409/212.

27 Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 182–184.

V usnjarni je bilo zaposlenih šestnajst ljudi: devet v proizvodnji, dva na terilnici na Kovniku, trije v terilnici na Trati, po eden pa v administraciji in trgovini. Delovni dan je trajal od 7. do 18. ure. Vmes je bil odmor za malico in kosilo. Za prehrano delavcev je skrbela »mama Ivana«, ki je kuhala domačo, močno hrano, zabeljeno z mastjo, da so delavci lahko zdržali ob težkem delu. Vsak delavec je za božič in veliko noč dobil šunko in potico. Vsi so prejeli redne tedenske plače, bili so zavarovani. Delavci se Jožefa Demšarja spominjajo kot dobrega in naprednega človeka.

Leta 1944 je usnjarna prenehala z delom, saj so material pobrali Nemci in partizani, le-ti so mu izdali tudi potrdilo. Po vojni je bil obrat nacionaliziran, stroji pa odpeljani v tovarno usnja v Bitolo, v Makedoniji. Tako so propadli načrti Jožefa Demšarja, da bi na Trati pri Škofji Loki zgradil tovarno za proizvodnjo gumenih podplato, za katero mu je arhitekt Molinaro že leta 1929 zrisal načrte.²⁸

Dermotova usnjarna v Železnikih

Dermotovi so bili znani loški usnjariji, saj je bil prvi usnjar iz te družine v Škofji Loki omenjen že leta 1656. Še v 19. stoletju jih je bilo v mestu šest.²⁹ V prvi polovici 19. stoletja se je Jurij Dermota preselil v Železnike. Usnjarsko tradicijo je nadaljeval njegov sin Jakob Dermota (1848–1908).

Največji napredek je usnjarna doživela pod njegovim sinom Jakobom (1878–1932), saj je usnjarska delavnica med 1. svetovno vojno prerasla v industrijo. Leta 1930 je zaposlovala že štirideset delavcev, predvsem domačinov. Gospodarska kriza in 2. svetovna vojna sta precej zdesetkale število zaposlenih. Po Jakobovi smrti je vodstvo usnjarne do nacionalizacije prevzela žena Alojzija (1893–1968). Za usnjarja se je izučil tudi njun sin Jakob, ki je umrl med 2. svetovno vojno.³⁰ Popis usnjarne leta 1945 navaja le še štiri pomočnike, enega vajenca in tri pomožne delavce.³¹

Usnjarna Jakoba Dermote je stala za stanovanjsko hišo (Železniki 32), tik ob strugi Selške Sore, in so jo neprestano dograjevali in širili. Leta 1913 je Jakob v svojo delavnico napeljal električno energijo iz sodarske zadruga. To je omogočilo uporabo strojev pri predelavi kože. Ker se je obrat razvijal, so zmogljivosti elektrarne sodarske zadruga postale premajhne, zato je Jakob Dermota zgradil lastno hidrocentralo, z močjo 12 KS. Strojni park je leta 1930 dopolnil še s parno lokomobilom. Imel je štiri terilnice lubja na vodni pogon, peto je zgradil na Trati ob škofjeloški železnici. V usnjarni je bilo pet sodov za obdelavo kože, 25 strojlinskih jam, cepilni stroj, valjalnik usnja, stroj za struženje usnja (*falcmašina*), gladilni stroj, razne črpalke, sušilni ventilatorji, delavniške marmornate mize in drugo

28 Jože Demšar in njegov družinski arhiv, Železniki.

29 Gorišek, Usnjarska obrt v Škofji Loki, str. 166.

30 Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 182–184.

31 ZAL-ŠKL, ŠKL 12, Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, t. e. 25, a. e. 1049.

Sušenje usnja pred Dermotovo usnjarno v Železnikih, leta 1960.

(hrani: Loški muzej Škofja Loka)

usnjarsko orodje. Izdelovali so predvsem vrhnje in podplatno usnje ter notranje podloge za čevlje.³²

Leta 1948 je bil obrat nacionaliziran in registriran kot Usnjarna Železniki. Vnuk Peter Weichenbach se je spominjal, kako je babica Alojzija trpela, ko je gledala, kako usnjarna propada ter kakšen odnos so imeli delavci do strojev in materiala. Na babičino pobudo se je tudi sam izučil za usnjarja, ker je upal, da bo dobil delo v domači delavnici. Žal je šla usnjarna leta 1962 v stečaj.³³

VIRI:

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (ZAL-ŠKL)

SI_ZAL_ŠKL/0379, Zadruga rokodelskih in dopuščenih obratov v Žireh, 1907–1947, t. e. 1, 2.

SI_ZAL_ŠKL/0012, Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, 1945–1948, t. e. 25, a. e. 1047, 1049, 1054.

SI_ZAL_ŠKL/0299, Notariat Škofja Loka, 1856–1926, t. e. 95.

SI_ZAL_ŠKL/0294, Strojarna in usnjarna Žiri, 1921–1942, t. e. 1.

SI_ZAL_ŠKL/0013, Sresko načelstvo Škofja Loka s predniki, 1857–1945, t. e. 7, vodnopravni spis števil. 409/212.

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

SI_AS 448, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo, fasc. 289.

32 Žumer, Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva, str. 182–184.

33 Peter Weichenbach, Železniki.

Ustni viri

Jože Demšar, Železniki

Marjan Gantar, Žiri

Jožica Košenina, Škofja Loka

Peter Weichenbach, Železniki

LITERATURA:

Andrejka, Rudolf: Škofjeloški cehi. V: *Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj*. Škofja Loka 1936, str. 18–24.

Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973.

Gorišek, Doroteja: Usnjarska obrt v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 8, Škofja Loka: Muzejsko društvo 1961, str. 165–171.

Otorepec, Božo: Doneski h gospodarski zgodovini Kamnika do 16. stoletja. V: *Kamniški zbornik* 3, Kamnik 1957, str. 43–61.

Stanonik, Marija: Delo žirovskih čevljarjev. V: *Loški razgledi* 20, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973, str. 100–111.

Sterle, Meta: Občina Škofja Loka. *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja – 20. stoletje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1984.

Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki I*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1981.

Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki II*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1984.

Štukl, France: Prispevki k privatni proizvodnji v Škofji Loki od cehov do leta 1941. V: *Loški razgledi* 47, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2000, str. 31–44.

Štukl, Jože: *Arheološke raziskave srednjeveške Škofje Loke*. Diplomsko delo, 2002.

Žontar, Majda: Usnjarska in čevljarska industrija. V: *Gorenjska industrija od manufakture do danes*. Kranj: Gorenjski muzej, 1992, str. 68–76.

Žumer, Niko: Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva. V: *Selška dolina v preteklosti in sedanjosti*. Železniki 1973, str. 168–186.

Summary

The leather industry in the Loka area

The first furrier is mentioned in Škofja Loka in 1263 and tanners founded their own guild in the middle of the 15th century (1459). Cobblers who were simultaneously tanners obtained guild rights in the same year. Around 1768, the Loka area tanners separated from cobblers and founded their own guild, whose patron saint was St. Francis.

In the 18th century there were nineteen tanneries, eight furriery workshops and one ironing plant for soft leather in the Loka area. At the end of the 19th century (1880), the number of tanneries had fallen to fifteen and, in addition to them, only one plant for soft leather still operated and furriers can no longer be found. In the first half of the 20th century, there were only twelve tanneries and one plant for soft leather still in Železniki.

Among the larger tanneries that operated between the two world wars were the Anton Šubic tannery in Škofja Loka, Strojarna in usnjarna Žiri and Dermota and Demšar tanneries in Železniki.

In the Anton Šubic ml. tannery (1894–1973) in Škofja Loka, leather was tanned for shoe uppers and soles, suitable for making heavy working boots, and the hides of small cattle for the inner parts of shoes. Five workers worked alongside the master in the workshop. In addition to the tannery, they also had a shop for leather and cobbling accessories. The tannery and shop operated until nationalisation in 1948. A share-holding company, Strojarna in usnjarna Žiri, was founded in Žiri on 6 June 1920 to meet the needs of the strongly developed shoemaking industry. In 1939 and 1940, it employed ten people. It was taken over by the Germans at the beginning of the Second World War. At that time, they produced on average of 1500 kg of cowhide for soles, and 150 kg of calfskin and 403 kg of cowhide for leather uppers each month. Work in the tannery ended in 1944, when the Germans removed the majority of the machines and leather.

The Demšar family was already involved in the leather industry in Železniki at least at the start of the 18th century. The last of them was Jožef Demšar (1868–1943), who set up a new leather workshop in 1900. They made leather for shoe uppers and soles, shaped leather for drive belts and prepared saddle leather. Sheep skins were tanned for linings. The tannery employed sixteen people. In 1944, the tannery ceased operating because the Germans and partisans collected all the material. After the war, the plant was nationalised and the machines were taken to the leather factory in Bitola in Macedonia.

Dermota tannery in Železniki operated longest in the Loka area. The Dermota family is already mentioned in Škofja Loka in 1656. In the first half of the 19th century, the tanner Jurij Dermota moved to Železniki. The tannery experienced its greatest progress during the First World War, when it expanded from being a craft workshop into an industrial plant in which in 1930 it already employed 40 workers. The economic crisis and the Second World War greatly decimated the number of employees; an inventory of the tannery in 1945 states only 4 assistants, one apprentice and three auxiliary workers. The plant was nationalised in 1948 and registered as Usnjarna Železniki. It operated until 1962, when it bankrupted. The leather industry tradition in the Loka area thus came to an end.